

Bir değer yitim girdabı: Maraş

Toplum ve ülkeler... Her ikisi de en küçük birimden başlayarak birbirine bağlanarak ve birbirini etkileyerek bütün bir organizmayı oluşturmaktadır. Toplum içindeki en küçük halka olan bireyin gelişimi gözle görülmesi de aslında tüm toplumun gelişim ve oluşumunu etkilemektedir. Bireyin gelişimi ile çekirdek aile etkilenmekte; aile yakın arkadaş çevresine; bu çevre ise üst ölçekteki insanlara etki yapmaktadır...

Her bina önce içinde bulunduğu çekirdek aileye / kente etki yaparken kent ise önce komşu kentlere daha sonrada kentler aracılığıyla tüm ülkeye etki yapmaktadır:

Savaş sonrası, yaşayan organizmanın parçası olan kentler tıpkı insanlar gibi travma ile karşı karşıya kalırlar. Kentler de yoğun savaş yaşamış insanlar gibi duygu boşluğuna düşerler hele bir de terk edilip yalnızlığa bırakılırlarsa... Bir süre içine kapanıp kendi sorunsalı ile hesaplaşırlarken belli bir süre sonra hemen yanı başındakilere negatif etki vermeye daha sonra da uzak noktaları etkilemeye başlarlar. Travma yaşayan bir insan tedavi edilmediği takdirde önce ailesinin psikolojisini - ki bu da fiziksel bozukları ortaya koyacaktır - sonra da bu etrafa yayılarak toplumsal travmaya dönüşmektedir. Savaş yaşamış psikolojik ve fiziki bir travma geçirmiş kenti tedavi etme yeniden yaşama döndürme yerine kendi haline bıraktığımızda onun kendi problemleri ile baş başa kaldığını düşünsek de öncelikle yakınındaki kentlere aynı travmayı taşımaya başlar ve dolayısıyla de o kentler de hastalıklı birer kent duru-

anlamda çöküşe götürecektir.

Ayrıca Maraş ilişiğinin kesilmesi sonucunda Mağusa'nın devamlılığı da zarar görmüştür. Mağusa ve Maraş'ı birbirine bağlayan ana ve yan arterlerin kesintiye uğramış olması, tel örgüler ile sınırlanmış anlamsız ve uzun çıkmaz sokaklar oluşmuştur.

Bugünden sonrası...

Söz konusu gerçekliğin, sürdürüleme-yeceğinden yola çıkarak Maraş için çağın gerekleri doğrultusunda politik senaryoların yanı sıra fiziksel, kültürel, ekonomik ve sosyal yeni bütünlüklü olarak ele alınan senaryoların yazılması, bu senaryoların ışığında şehrin tasarlanması ve tasarımı- nın gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu, kent ölçeğinden başlayıp, bina hatta mekan ölçeğine kadar uzanmalıdır. Kentin tasarlanması en genel anlamı ile iki şekilde ele alınabilir: Kentin "yeni" tasarımını ve/veya Kentin "yenilenerek / yeniden" tasarımını...

Maraş, gerek Doğu Akdeniz, gerekse Kıbrıs için ada ölçeğinde, turizm gelişme bölgesi iken, aynı zamanda Mağusa'nın hem deniz hem de dünya ile en ciddi bağlantısı konumundaydı. 1974 yılından itibaren terk edilmiş, atıl konumunda geçen 40 sene sonrasında Maraş yeniden yaşama açılmalı, olası senaryo ne olacak? sorusunun cevabı gerçek anlamda mevcut potansiyelin değerlendirilmesi, aktive edilmesi ve artı değer yaratılması konusunda bir "iddia" ortaya koymak olmalıdır.

Yaklaşık yarım asırdır kullanıcı profili bölgede serbest dolaşabilen hayvanlar; yi-

bir değerler bütünü olarak ele alınabilir.

Ancak vurgulanması gereken bir başka konu da, tüm dünyada kentlerin rekabeti ile ilişkilendirilen değişen, dönüşen kentler... Ve bu yeni konjonktür içerisinde rekabet edebilmenin gereklerini yerine getirmektir. Bu konu göz ardı edildiği ve bölge özelinde, öncelikler (fiziksel karakter, sosyoekonomik kriterler, çevresel ve kültürel özellikler) doğrultusunda süreç ele alınmadığı takdirde "rastlantısal dönüşüm" ortaya çıkacaktır. Bu rastlantısal dönüşüm ise mevcut potansiyelin verimli ve sürdürülebilir değerlendirilmesi, yeniden değer yaratılmasına olanak sağlamaya- rak; ortak hedeflerin bireysel çıkarımların, toplumsal yararların önüne geçeceği koşullar doğuracaktır. Ortaya çıkabilecek bu kaotik durumdan kaçınmanın yolları ise, alınacak tedbirlerle birlikte süreci doğru kurgulayıp gereğini belirli "öncelikler" doğrultusunda ele almaktır.

Sonuç ve öneriler

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm projeleri kapsamında, yerel ve bölgesel ölçekte çeşitli aktörleri bir araya getirecek etkili katılım politikaları ve bölge, ülke, kent bütünlüğü içerisinde Maraş üzerine oluşturulacak stratejiler ile Maraş'ın dönüştürülmesi hedeflenmelidir.

Maraş'ın yaşama açılması konusunda sorumlu otorite ve kişiler kimlerdir? sorusu ele alındığında cevabı, sadece devlet, sadece belediye, sadece bölge halkı değil, ilgili tüm yetkili ve sivil toplum örgütlerinin, halkla birlikte hareket edeceği bir platformdur. Bu anlamda tüm aktörlerin etkin katılımı bu süreci başlatmak için ge-

muna gelir.

Çıkmaz sokakların arkasındaki şehir, Maraş...

Maraş, bugün Avrupa'daki konumu içerisinde, bütünü ile izole edilmişliğe sahip tek şehirdir. İzole olarak varlık göstermesinin en önemli nedeni, politik nedenlere dayalı olmasıdır. 1974 yılından sonra şehrin izole edilmesi / iki toplumun buradan ayrışarak uzaklaşması ve buna bağlı olarak da şehrin fiziksel, kültürel, ekonomik ve sosyal strüktürünün yok olmasına ve çökmesine neden olmuştur.

Var olan bu durumun sürdürülmesinin zorlukları, hatta imkansızlığı her geçen gün biraz daha fazla hissedilmektedir. Politik olarak sorun ve çözümleri ne olursa olsun, burada var olan fiziksel bir gerçek vardır. Kaybolmuş nüfusu, yaşlanmış binaları ile kullanılamaz duruma gelen yolları ile çökmüş altyapısı ile varlık göstermeye çalışan bir gerçek...

Maraş'ın içinde bulunduğu travma sadece kendinin karşı karşıya kaldığı psikolojik ve fiziksel bozukluk değil aynı zamanda bu travmayı yakın kenti Mağusa'ya da taşımış durumdadır. Mağusa kenti şu anda fiziki gelişim anlamında travma ile karşı karşıyadır. Kente sürekli olarak Maraş tarafından negatif bir etki girmektedir.

Mağusa kentinin çekirdeğini oluşturan tarihi Suriçi, bir tarafı deniz ve liman diğer tarafları yeni gelişim bölgeleri ile sarılıysa, Maraş travması nedeniyle kentin orta noktasında, baskın etki yaratan özelliği yok olmuştur. Kentin merkez noktasından çeper duruma düşmüştür. Bu durum yaşamsal boyutunu etkilemiştir. Zorla ona yaşam verilmeye çalışılsa da kent içindeki merkezi lokasyonuna kavuşmadığı sürece özelde Suriçi'nin genelde ise Mağusa'nın travması devam edecek ve sosyal - fiziki

lanlar, örümcekler, ...vb; bölgenin fiziksel yapısı ise "yıkıntı durumundaki atıl binalar" olurken, bu bölge "Kıbrıs sorunundaki olası gelişmelerle ilişkilendirilerek" bundan sonraki aşamalarında yaşanacakların olası çözüm senaryolarının insafına bırakılması gerçek anlamda bir değerden vazgeçilmesi olarak nitelendirilebilir.

Birçok farklı sektörden çok sayıda isimin bir araya gelmesi ile bir bildirge yayımlanarak "hayalet şehir" Maraş'ın 40 yıl sonra artık bir "atıl alan" değil, "yaşayan" bir alana dönüşebilmesi için bir inisiyatif oluşturuldu. Maraş'ın açılması konusunda gereğin yapılması yönünde bir eğilimi ortaya konulmuştur. Bu eğilimin söz konusu travmanın giderilmesi yönünde bir "ilk adım" olduğu bilinci ile desteklenmesi gerekmektedir. Ancak burada sorulması gereken bu konunun; amaç, kapsam, kişiler ve zamanlama olarak tarifinin netleştirilmesi gerekmektedir.

Savaş yaşamış kentler için bir araç olarak ele alınan kentsel dönüşüm projelerinin; Berlin, Belfast, Beyrut, vb. Kıbrıs ölçeğinde ele alındığında Maraş sahip olduğu potansiyeli ile önemli bir örnek çalışma alanı olarak kabul edilebilir. Bölgenin sahip olduğu mikro ve makro ölçekteki stratejik konumu bile, sadece bu girişim için yeterlidir. Aynı zamanda bölgenin sürdürülebilir bütünlüklü bir program ve stratejilerle, katılımı içeren bir modelle dönüştürülme girişiminin yaratacağı değerleri düşünürsek ve bunu bir süreç olarak ele alırsak bu sürecin getirisi her kesim için bir değer oluşturacaktır. Örneğin, iş imkanı yanı sıra doğru kurgulanan bu süreçte yaratılacak olan yerel iş gücü ile ortaya çıkacak insan kapasitesi, fiziksel açıdan "atıl" alandan "yaşanabilir bir fiziksel kapasite oluşturulması", ortaya çıkacak "yaşamsal boyut" ve bunun Mağusa'ya, Kıbrıs'a ve bölgeye yansımaları ise

reklî ve sonrasında sürdürülebilir stratejilerin uygulanması da şarttır.

Amaç ne olmalıdır? sorusunun cevabı, ortak payda "ortak yararlar da ilgili sektör, kurum ve kişileri" buluşturmak ve bölge ölçeğinden başlayarak bina, hatta mekan ölçeğine kadar bütüncül bir vizyonun kapsamını oluşturmaktır.

Hareket planı ne olmalıdır? sorusunun cevabı, Maraş'ın doğru yöntem ve stratejilerle "yeniden canlandırılması" için Maraş dönüşüm projesinin bir an önce başlatılmasıdır. Elbette ki yıllar boyu kapalı kalan bu bölgenin yarın canlanmasının beklenmesi çok da gerçekçi bir hedef değildir. Ancak gerçekçi stratejilerle tanımlanacak hareket planının; karar, planlama, uygulama ve sonrasındaki devamlılığın sağlanması açısından sürecin kısa, orta ve uzun vadede kurgulanması gerekmektedir. Söz konusu hareket planı, sürecin her noktasında ilgili aktörlerin ve olası beklenen katkıların tanımlanması ile sonuç odaklı değil, "süreç sonucunda elde edilecek sonuç" yönelik yaklaşımlarla ele alınması gerekmektedir.

Son söz...

Uzun bir tarihi geçmişi olmayan Maraş'ın coğrafi yapısı incelendiğinde, en önemli strüktürel belirleyicisinin deniz olduğu ve bundan sonra da denizin olacağı şüphesizdir. Maraş'ın yeniden imarına yönelik yapılacak planlama çalışmaları çağın tasarım yaklaşımları ile ele alınmalıdır. Aksi takdirde yakın tarihte deniz odaklı kent olan Girne'nin, hatta adanın Kuzey sahillerinin kaderi ile aynı kaderi paylaşabilme tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır.

*Yard. Doç. Dr. Kağan Günce
Doç. Dr. Uğur Ulaş Dağlı
Doç. Dr. Resmiye Alpar Atun*